

**ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ПРОСТОРОВОЇ АСИМЕТРІЇ РОЗМІЩЕННЯ
ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ НА ЕКОНОМІКУ РЕГІОНУ**

У статті представлена схема формування просторової асиметрії розміщення трудових ресурсів. Визначено позитивні та негативні наслідки просторової асиметрії розміщення трудових ресурсів та досліджено їхній вплив на економіку регіону.

Ключові слова: просторова асиметрія, просторова асиметрія розміщення трудових ресурсів, позитивні та негативні наслідки.

О.А. Ермоленко преподаватель

**ОПРЕДЕЛЕНИЕ ВЛИЯНИЯ ПРОСТРАНСТВЕННОЙ АСИММЕТРИИ
РАЗМЕЩЕНИЯ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ НА ЭКОНОМИКУ РЕГИОНА**

В статье представлена схема формирования пространственной асимметрии размещения трудовых ресурсов. Определены позитивные и негативные последствия пространственной асимметрии размещения трудовых ресурсов и исследовано их влияние на экономику региона.

Ключевые слова: пространственная асимметрия, пространственная асимметрия размещения трудовых ресурсов, позитивные и негативные последствия.

O. Yermolenko

**DETERMINATION OF INFLUENCE OF SPATIAL ASYMMETRY OF
PLACING OF LABOUR RESOURCES ON THE ECONOMY OF A
REGION**

In the article the scheme of forming of spatial asymmetry of placing of labour resources is presented. The positive and negative consequences of spatial asymmetry of placing of labour resources is determined and their influence is on the economy of region is investigated.

Keywords: spatial asymmetry, spatial asymmetry of placing of labour resources, positive and negative consequences.

Актуальність теми дослідження. Соціально-економічний розвиток держави залежить від постійного розвитку її регіонів. Регіони ж у свою чергу можуть розвиватися при наявності якісних продуктивних сил, що включають у себе засоби виробництва, матеріальні ресурси та трудові ресурси. Саме нерівномірність розміщення останніх і гальмування сталого розвитку не тільки регіонів, а й усєї країни вцілому доводять необхідність здійснювати пошук шляхів до розв'язання цього питання.

Постановка проблеми. Головною метою на національному та регіональному рівнях є збалансування і досягнення оптимального рівня трудових ресурсів на відповідних ринках праці та подолання просторової асиметрії розміщення трудових ресурсів або зведення її негативного впливу на мінімальне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою виявлення впливу просторової асиметрії займалося багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них такі як Чмир О.С., Пепа Т.В., Шубна О.В., Колчков В.А., Вахович І.М., Усков М.О., Тищенко О.П., Звонар Й.П., Новак І.М., Лавровський Б.І., та багато інших.

Невирішені частини загальної проблеми. При дослідженні просторової асиметрії науковці звертають увагу лише на негативний її прояв. Але як будь-яке явище асиметрія має подвійну природу, яку необхідно більш ретельно дослідити та визначити позитивні наслідки на соціально-економічний розвиток регіону.

Постановка завдання. Метою статті є визначення позитивних та негативних наслідків просторової асиметрії розміщення трудових ресурсів та визначення їхнього впливу на економіку регіону.

Виклад основного матеріалу. Просторові асиметрії чинять вплив на економіку регіонів та національну економіку взагалі. Проводячи дослідження факторів, що чинять вплив на регіональне розміщення трудових ресурсів, виявили досить їх великий масив. Так Шубна О.В. [1] у своєму визначенні просторової асиметрії згрупувала елементи, що здійснюють вплив на концентрацію кількості трудових ресурсів на території регіонів. Такими виявилися елементи природного, соціального й міграційного відтворення населення країни (рис. 1).

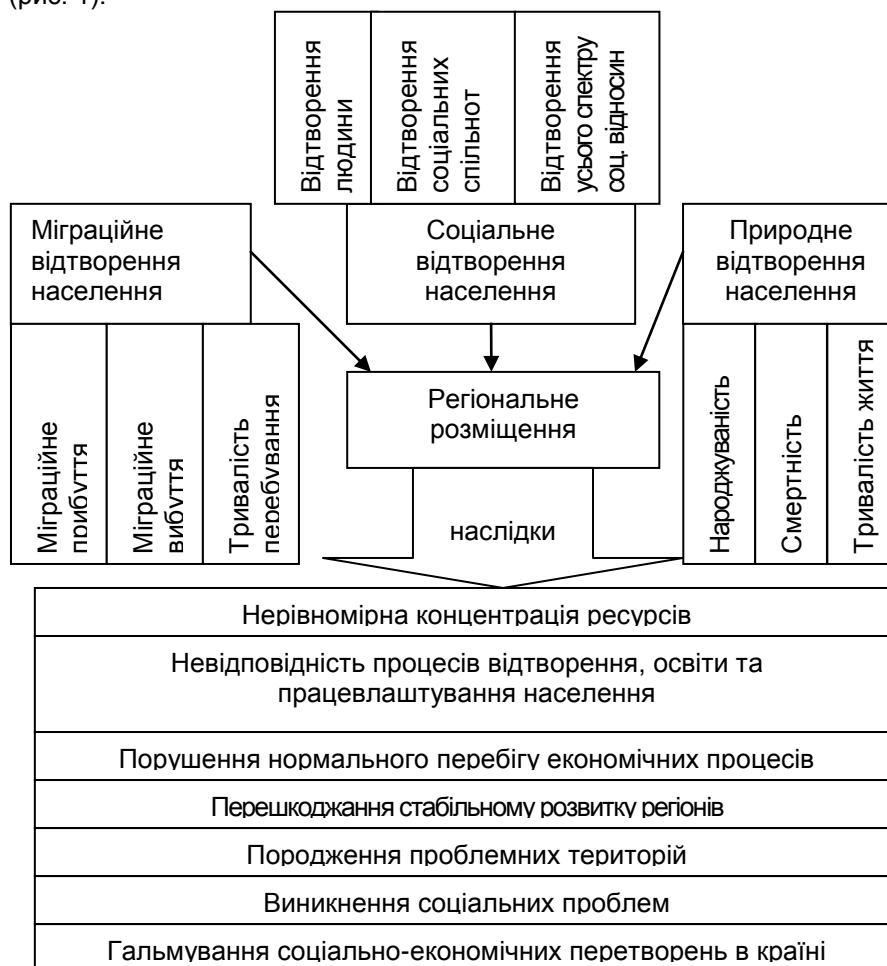

Рис. 2. Схема формування просторової асиметрії та її наслідки*

* – розробка автора

Отже, спектр наслідків асиметрії розміщення трудових ресурсів досить широкий. Але необхідно розглянути вплив просторової асиметрії й з іншого боку. Виявити позитивні наслідки та оцінити їхній вплив на соціально-економічне становище регіону.

Розглядаючи асиметричність розвитку, як основу регіональної диспропорційності, маємо на увазі подвійний характер її впливу на економічний розвиток регіону. Перш за все, він є позитивним, оскільки саме через нерівномірність створюються умови для високих темпів економічного розвитку регіонів-лідерів, підтягування до більш високого рівня розвитку відстаючих регіонів [2].

Але найбільшій уваги дослідників привернули негативні наслідки просторової асиметрії.

Ф.Перру, зазначав, що економічне зростання, як і економічний розвиток, нерівноважне. Формування полюса розвитку викликає серію економічних і соціальних дисбалансів. У рамках сформованого полюса часто мають місце вищі порівняно з середніми заробітна плата й інші доходи, при цьому нерідко без збільшення виробництва предметів споживання. Здійснюване переміщення робочої сили іноді відбувається без відповідних змін в соціальній сфері. У рамках полюсів зростання кумулятивна концентрація в одному місці і у одній галузі інвестицій, перевезень, технічних і економічних інновацій іноді відбувається в збиток іншим територіям, розвиток яких починає, навпаки, відставати [3, С. 413].

Такої ж думки й дослідник Х. Бос, він доповнює, що така проблема часто виникає в країнах, що розвиваються, хоча і не лише в них одних, вона полягає в непропорційно високій частці народонаселення і сільськогосподарського виробництва, сконцентрованого в одному або декількох центрах. Такі центри притягають до себе всі нові галузі промисловості і сприяють витоків ресурсів із сільськогосподарських районів. Це загострює контрасти в структурі господарства і життєвому рівні населення [4, С. 22 – 23].

Видатний російський вчений-регіоналіст Н. Баранський наголошує на існуванні деяких закономірностей виникнення та загострення непропорційності розвитку регіонів. На його думку існує міцний зв'язок і взаємозалежність між характером розселення людей і розміщенням тих населених пунктів, в яких вони живуть, і характером і розміщенням виробництва. Зв'язок цей непрямий і не постійний, а історично мінливий, причому, наголошує він, потрібно врахувати, що розміщення виробництва міняється сильніше, ніж розміщення населення. Тому між цими двома видами розміщення продуктивних сил нерідко виникають більш менш гострі протиріччя [5, С. 199].

Аналогічних поглядів притримується також вчений Пітюренко Є.І., на його думку, розміщення виробництва й розселення населення необхідно розглядати як діалектично взаємозалежні процеси. Основою для такого підходу автор вважає системостворювальне значення продуктивних факторів у системі розселення. При цьому він справедливо відзначає, що структура розселення населення, що значною мірою формується під впливом виробництва, згодом сама значно впливає на розміщення виробництва, його територіальну організацію, і в остаточному підсумку – на територіальну структуру [6].

Дослідження подвійного характеру просторової асиметрії присвячені праці і сучасних дослідників. Так, Луговий О. акцентує увагу на тому, що процес агломерації економічної активності, сприяючи інтенсивнішому економічному зростанню всієї країни, водночас може призводити до наростання регіональної нерівності. У довгостроковому періоді за умови мобільності чинників фізичного і людського капіталу така ситуація може бути вигідна для всіх регіонів економічної системи, що розглядається. Регіони «центру» зростають швидше за рахунок агломераційного ефекту і спеціалізації у виробництві товарів «нових» галузей, а також часто за рахунок вигідного економіко-географічного розташування. Регіони «периферії», спеціалізуючись на виробництві традиційних товарів, отримують вигоди від загальноекономічного зростання у вигляді зростання доходів некваліфікованих працівників. При цьому такі регіони опиняються в більшому вигаді, ніж за рівномірного розподілу подушових доходів між регіонами [7, С. 16].

Ці та багато інших вітчизняних та зарубіжних дослідників переймаються визначенням та зменшенням або ж, навіть, ліквідацією негативних наслідків що несе за собою просторова асиметрія розміщення продуктивних сил. Також вчені ретельно досліджують та намагаються посилити позитивні наслідки від асиметрії. Їх, нажаль, не так багато, але існує можливість при вмілому їх використанні, перекрити негативні наслідки.

У табл. 1 наочно представлені позитивні та негативні наслідки просторової асиметрії. Дослідження здійснювалася за працями таких вчених як Тищенко О.П., Столярчук Я.М., Жмурко І.О., Колчкова В.А., Звонар Й.П. [2;8;9; 10;11].

Таблиця 1

Позитивні та негативні наслідки просторової асиметрії

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
1	2
Загальні наслідки від асиметрії для регіонів	
1) джерело постійного розвитку економічної системи та її переходу від одного якісного стану до іншого [8]; 2) посилення та чітке окреслення «центру» відносно «периферії» у фінансовій, інституційній та технологічній сферах [9]; 3) створення умов для високих темпів економічного розвитку регіонів-лідерів («полюси зростання», «вулкани», «центр») [2]; 4) підтягування до більш високого рівня розвитку відстаючих регіонів, формування «осей розвитку» [2];	1) різні можливості адаптації регіонів до зміни умов господарювання; 2) випереджаюче зростання соціально-економічного розвитку центру (ефект – собор у пустелі), що зумовлене акумуляцією ділової активності в головних мегаполісах, ресурсним потенціалом столиці; 3) посилення дивергенції між центром і старопромисловими регіонами (Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області) і рештою областей України; 4) конвергенція в межах старопромислових регіонів, зумовленої фактично моноспеціалізованим характером їхньої зовнішньої торгівлі;

Продовження табл 1

1	2
5) компенсація наявності природних територіальних відмінностей вносять динамізм в економічно та соціально виправдане розміщення місць прикладення праці, в структуру поселень та ін.	5) відставання великої групи регіонів, викликане нездатністю швидкої адаптації до умов ринку; 6) формування особливої групи регіонів, що характеризуються гостротою соціальних, економічних і екологічних проблем; 7) порушення відтворювальних процесів в адміністративно-територіальних утвореннях регіону [10].
Наслідки для регіонів від асиметрії розміщення трудових ресурсів	
1) збалансування попиту і пропозиції на ринках праці; 2) забезпечення можливості для перетворення доходів, отриманих мігрантами, в реальні інвестиції в економіку регіону; 3) накопичення трудового досвіду, вдосконалення професійної спеціалізації працюючих; 4) засвоєння мігрантами норм і цінностей ринкової економіки [11]; 5) збільшення доходів некваліфікованих працівників регіонів периферії як результат державного регулювання рівня мінімальної заробітної плати.	1) втрата деякими регіонами-донорами частини працездатного і економічно активного населення; 2) зростання рівня безробіття в регіоні-реципієнті внаслідок збільшення кількості трудових мігрантів; 3) порушення статево - вікової структури регіонів; 4) нівелювання мотивації щодо пошуку роботи за місцем проживання (втрата мотиваційної компоненти соціально-трудоного потенціалу) [11]

Аналізуючи отримані результати, слід відзначити, що просторову асиметрію необхідно розглядати як з негативного так і з позитивного боку. Дослідження означених у табл. 1 вчених показують зрушення у вирішенні проблем, пов'язаних з наслідками просторової асиметрії. Результатом подальшого використання цих досліджень має стати розробка програми подолання наслідків асиметричного розвитку регіону.

Висновки. Таким чином, сформувавши таблицю позитивних та негативних наслідків просторової асиметрії розміщення продуктивних сил, ми побачили, що вона має дійсно подвійний характер. І задача дослідників має формулюватися наступним чином: ретельно дослідити та знайти можливість використати позитивні наслідки для соціально-економічного розвитку регіону, а також зменшити вплив або ж нівелювати негативні наслідки від просторової асиметрії розміщення

продуктивних сил. Окремо зазначимо, що виділені позитивні та негативні наслідки від асиметрії розміщення трудових ресурсів мають чи не найголовніше значення у формуванні регіональної політики щодо подолання наслідків асиметрії. Адже трудові ресурси, а саме їх якість, відіграють рішучу роль у розвитку нашого регіону.

Література

1. Шубна О. В. Подолання просторової асиметрії розміщення та функціонування трудових ресурсів регіонів України (на прикладі Донецької та Тернопільської областей) / О. В. Шубна // Научный вестник ДГМА. — 2010. — № 1(6Е). — С. 443—449.
2. Тищенко О. П. Регіональні диспропорції: сутність, методологія, визначення та оцінка / О. П. Тищенко // Економічна теорія. — 2011. — №4. — С. 55—64.
3. Перру Ф. Экономика XX века / Ф. Перру // Мировая экономическая мысль сквозь призму веков. Т. 4. Век глобальных трансформаций. Отв. ред. Ю. Я. Ольсевич. — М. : Мысль, 2004. — 944 с.
4. Бос Х. Размещение хазяйства / Х. Бос ; [пер. с англ. / под ред. В. А. Маша] — М. : Прогресс, 1970. — 158 с.
5. Баранский Н. Н. Избранные труды. Научные принципы географии / Н. Н. Баранский ; [редкол. В. А. Анучин и др.] — М. : Мысль, 1980. — 239 с.
6. Питюренко Е. И. Системы расселения и территориальная организация народного хазяйства / Питюренко Е. И. — К. : Наук. Думка, 1983. — 140 с.
7. Экономико-географические и институциональные аспекты экономического роста в регионах / [авт. кол. О. Луговой, В. Дашкеев, И. Мазаев и др.] ; Консорциум по вопр. приклад. экон. исслед., Канадское агентство по международ. развитию [и др.] — М. : ИЭПП, 2007. — 164 с.
8. Столярчук Я. М. Асиметрія глобального розвитку: соціально-економічний вимір : автореф. дис. на здобуття ступеня док. экон. наук : 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Столярчук Ярослава Михайлівна ; Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана. — К. : КНЕУ, 2009. — 37 с.
9. Жмурко І. О. Асиметрія фінансової глобалізації: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції / І. О. Жмурко [«Стратегія розвитку України у глобальному середовищі», (13-15 листопада 2009 р.) / Мін-во освіти і науки України. — Т. I. — Сімферополь : ВіТроПринт, 2009. — С. 17—20.
10. Колчков В. А. Соціально-економічні асиметрії регіонального розвитку України (сутність і шляхи подолання) / В. А. Колчков // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2012. — № 1(13). — С. 12—18.
11. Звонар Й. П. Вплив трудової мобільності населення на конкурентоспроможність соціально-трудоного потенціалу / Й. П. Звонар // Інноваційна економіка. — 2012. — № 7(33). — С. 182—186.

Надійшла 19.12.2012 р.

Відомості про автора

Єрмоленко Оксана Олександрівна викладач, Харківський національний економічний університет кафедра правового регулювання економіки; напрям наукової діяльності: 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Контактна інформація: 61001, м. Харків, просп. Леніна, 9-а; 050-950-50-81; o.jermolenko@mail.ru

Єрмоленко Оксана Александровна преподаватель, Харьковский национальный экономический университет

Yermolenko Oksana Olexandrivna teacher, Kharkov national economic university